

Pekka Töpöhännän kadehdittava kyky olla oma itsensä

Pekka Töpöhäntä -tarinoiden kautta voidaan tutkia kateuden ilmaisua ja sen kohteena olemista. Pekka on utelias ja luottavainen kissa, joka saa kujakissa Monnin sapen kiehumaan. Pekalta puuttuu oikean kissan ylpeys, pitkä kaareva häntä. Monnia ihailevat toisiinsa psyykkisesti kiinni jääneet kissakaksoset Pilli ja Pulla. Tarinoita lukiessa oma kateus voidaan projisoida Monniin, Pillin ja Pullan symbioottisuudelle voidaan naureskella. Töpöhännän seikkailuja voi tarkastella minuuden eri puolien suhteiden kuvauksina. Meissä kaikissa elää sekä Pekka että Monni, miksei Pilli ja Pullakin. Pekka on toiminut samaistumiskohteena monille. Voidaan ajatella, että jos pieni ihan tavallinen, jopa hännätön, kissa selviää noin hienosti, niin miksen minäkin sitten? Pekka tarjoaa meille lohtua ja toivoa. Pekka Töpöhännällä on kadehdittava kyky olla oma itsensä. Tätä kykyä voidaan myös yhteisöllisesti vahvistaa.

Olipa kerran hoitava satu

Tarinat tuovat toivoa, sadut sulattavat surujamme, romaaneja tai runoja lukiessamme raivo ja rakkaus meissä koskettuvat. Kirjat kuuluvat olennaisena osana lastenpsykoterapeutin välineistöön. Moni on hyötynyt etenkin Pekka Töpöhäntä -tarinoista, vaikkapa sisarkateuden poltellessa mieltä. Tarinoista avautuu uusia näkymiä, syntyy yhteistä ihmetystä ja uteliaisuutta. Tunteista puhuminen ja niihin kontaktissa oleminen kertomusten hahmojen kautta on helpompaa. Kirjoja katsellaan ja luetaan yhdessä, usein vuorotellen toisillemme. Pysähdytään kohdissa, jolloin mieleen nousee jotain yllättävää, muisto tai oivallus. Kirjaa voi palata tutkimaan, vaikkei aiheesta vielä saata puhua tai sille on vaikea löytää sanoja, aiheen sijoittu-

essa elämän varhaisimpiin vaiheisiin. Lukiessa tutkimme itseämme, ja minuutemme vahvistuu (Bloom 2001, 18–19). Kirjan tarinaa vasten voi peilata omaa sisäistä tarinaansa. Meille kaikille on tärkeä luoda kunniallinen elämäntarina olosuhteistamme huolimatta – sellainen tarina, jossa vaikeuksista huolimatta olemme pärjänneet ja menneet eteenpäin (Leskinen & Rita 2021, 48).

Sadut toimivat tunteiden säiliönä ja auttavat lapsia käymään läpi traumoja, kriisejä ja menetyksiä. Sadun lukeminen ahdistuneelle lapselle voi joskus olla paras tapa auttaa, satujen ollessa keino jopa hyvin primitiivisten ja tuskallisten fantasioiden käsittelyyn ja niiden sisällyttämiseen. Kun lapsi pyytää aikuista lukemaan sadun, hän tavallaan pyytää tätä ker-

tomaan jotakin itsestään. Lukiessaan lapselle aikuinen antaa samalla vakuutuksen siitä, että hän hyväksyy lapsen sisäisen maailman. (Kajamaa 1998, 125–127.) Töpöhäntä-tarinoista voi löytää sanat kiusattuna olemisen kokemukselle tai omalle kiusaajan roolille. Satu voi myös muuttaa lasta. Loukkaavasti toisiin suhtautuva lapsi saattaa sadun ansiosta alkaa ajatella ja toimia aikaisempaa myötätuntoisemmin (Ylönen 2000, 63). Tällainen oppiminen on mielestäni mahdollista vain, jos lapsi kokee sadun siivittämänä tulewansa itse ymmärretyksi. Lapsille voi ja kannattaa lukea kirjoja vielä silloinkin, kun lapsi jo itse osaa lukea. Kirjat antavat tarttumapintaa, mahdollisuuksia lähestyä sanattomia aukkoja ja pimeää ainetta vaivikkaa, epäsuorasti (Kainulainen 2019, 159). Toiselle luettaessa limittyvät sekä lukijan että kuulijan tiedostamattomat oman itsen peilaamiset suhteessa tarinaan. Ehkä myös lukijan ja kuulijan suhde peilautuu uudella tavalla yhdessä jaetun sadun avulla.

Pekka Töpöhäntä -tarinat mielen peilinä

Pekka Töpöhännän seikkailujen peruskuvio on se, että kulkukissa-pääkonna Monni kiusaa kotikissa-Pekkaa ja yrittää kampittaa tämän taivalta adjutanttinsa Pillin ja Pullan säestämänä, mutta vaiheikkaiden seikkailujen jälkeen hyvä voittaa aina pahan. Kiusaaminen ja sen kohteena oleminen tarinoissa voi tuntua lukijasta sietämättömältä, ja jotkut eivät ole halunneetkaan kuulla Töpöhännän elämästä. Toiset taas ovat lapsena odottaneet Pekka Töpöhännän uusien tarinoiden ilmestymistä ja jannonneet saada lukea naurattavia ja riipaisevia tarinoita hänen sattumuksistaan. Nämä tarinat ovat lohduttaneet lapsia, joilla on elämässään kokemuksia puutoksista tai hylkäämisistä. Eri hahmoissa, Monnia myöten tai ehkä juuri hänessä erityisesti, näyttäytyvät myös monet hankalat tunteet, joita meidän on itsessämme vaikea sietää.

Sadun viehätyks perustuu kiehtoviin tapahtumiin ja yllätyksiin mutta myös siihen, että luki- ja tai kuulija on usein askeleen edellä sadun henkilöitä (Ylönen 2000, 11). Tämähän on Tö-

pöhäntä-tarinoiden ydintä. Lapselle ennakoitavuus on tärkeää sadun kulun seuraamisessa, ja luottamus oikeudenmukaiseen loppuun kannattelee. Terapeuttisessa sadussa on henkilöitä tai usein yksi henkilö, jonka lapsi tuntee läheiseksi tai johon hän erityisesti samaistuu. Samaistumisen kohde – usein päähenkilö – ei saa olla täysin muitten ohjailtavissa eikä toisten avun varassa, vaan hänen toiminnallaan tulee olla merkitystä, jolloin lapsi saa kokea, että omaan elämään pystyy vaikuttamaan. Vaikeuksia seuraavat onnistumiset tai menetytystä sen hyväksyminen, että surukin kuuluu elämään ja hellittää aikaa myöten. Terapeuttisen sadun edellytys on sen tarjoama lohtu. (Ylönen 2000, 64–65.)

J. C. Cooperin (1983) teoksessa arkkityypisistä symboleista ja toistuvista kaavoista klassisissa saduissa on kuvaus hölmöstä ja veijarista (engl. the fool and the trickster). Cooperilla (1983, 88) on esimerkkejä hölmöistä tarinan sankareista, joita on helppo huijata. Kuvattu hölmö on hiukan tyhmeliini, yksinkertainen ajatuksissaan sekä olevaiset asiat hyväksyvä, usein sympaattinen hahmo, joka joutuu kiipeliin tai selviytymään vaikeuksista, kyeten aina pelastamaan nahkansa. Tällainen hölmö onnistuu kuin vahingossa saavuttamaan rikkauksia ja ihailua. Hölmö on avoimin mielin, luonnollinen ja vastaanottaa apua. Viaton hölmö on spontaani ja myös oppii kokemuksistaan, tavoittaa merkityksiä kasvaessaan ja kehittyessään. Eikö hän olekin ajallaan kehittyvän lapsen kaltainen? Aikamoisen kadehdittava, samaistuttavakin hahmo? Cooper (1983, 93) kuvaa veijarihahmon peilaavan kaikissa saduissa pohjavireenä olevan ambivalenssin käsittelyä. Hän sanoo veijarin olevan ambivalenssin ja paradoksaalisuuden henkilöitymä, luova ja tuhoava samaan aikaan. Yksi Cooperin esimerkeistä on veijari Saapasjalkakissa. Hänhän huijaa mennen tullen muttei suinkaan omaksi edukseen kuten Monni. Huijariveijari onkin ristiriitainen hahmo, joka voimansa oikein suunnatessaan voisi saada paljon hyvää aikaan. Pulmiin päätyneitä veijareita voidaan lastenpsykoterapiassa auttaa sietämään sisäisiä ristiriitaisuuksiaan niin, että tuhoavana

näyttäytynyt voima valjastuu enemmän kasvun ja luovuuden käyttöön, elämän puolelle.

Kateellisten panettelua

Halusin tutkia vaikeiden tunteiden ilmaisua ja käsittelyä lasten kirjallisuudessa, eritoten kateutta. Ajatellessani sanontaa ”kateellisten panettelua” tulee hakematta mieleen Töpöhäntäinen Pekka ja häntä lakkaamatta panetteleva Monni lakeijoiheen. Käytänkin Pekka Töpöhäntä -tarinoita avaimena kateuden ilmaisun ja erityisesti kateuden kohteena olemisen tutkimiseen. Psykoanalytikko Elina Reenkola (2020, 16) kirjoittaa kateuden olevan vihainen tunnetila, joka nostaa päätään tietoisissa tai tiedostamattomissa vertailuissa toisen parempiin, ihailtaviin ja tavoiteltaviin ominaisuuksiin ja omistuksiin. Toisen tyytyväisyys ja nautinto voimistavat kateutta. Kateellisen mielessä hän on itse puutteellinen ja vajavainen, kun taas toinen on runsas, tyytyväinen ja nautintoon kykenevä (Reenkola 2020, 20). Monni sanoo olevansa kiukkuinen Pekalle ja tulevansa tämän ärsyttävyydestä aivan sairaaksi (Knutsson 1942/1978, 10). Kateuden kokemus voi olla voimakas ruumiillinen elämys ja koskettaa varhaisia tuntojamme. Melanie Klein (1957/2016) ymmärsikin, että kateudella on hyvin varhaiset juuret.

Pekka on vilpityn, riemulla ja uteliaisuudella maailmaan suhtautuva kissa, joka saa Monnin saven kiehumaan. Mikä Pekassa Monnia provosoi? Tai oikeammin, millainen on panettelijan sielunelämä? Monnissa kilpistyy mustavalkoinen suhde itseän ja muihin. Pienyyden ja haurauden torjunta vie voimia ja horjuttaa, tukipylväinä maukuvat vierellä Pilli ja Pulla. Mustavalkoisuus kuvaa osuvasti Monnin lohkomisella suojautuvaa mielentilaa. Monnia katsovat ylöspäin pienet kissat, Pilli ja Pulla, joiden erillistyminen ja yksilöityminen toisistaan, saati pylvään nokkaan korotetusta Monnista, jää epäselväksi. Kirjassa todetaankin, että ”en minä ole koskaan nähnyt Pilliä ilman Pullaa” (Knutsson 1943/1971, 27). Pilli ja Pulla sanovat, etteivät tarvitse peiliä, koska voivat katsoa toisiaan (Knutsson 1944/1974,

40). Hiihtokisoissa Monni haluaa saattaa Pekan häpeämään käyttäen identtisten Pillin ja Pullan olemusta voittaakseen. Pilli ja Pulla heissä näyttävässä yksinkertaisuudessaan paljastavat katalan suunnitelman tuoden esiin erillisyytensä ja Monnin raivon edessä kokevat pilanneensa kaiken (Knutsson 1943/1971, 30–31). Mieleen tulee vanhemmuus, joka ei kestä lapsen omaksi itseksi kehittymistä, omia haluja ja pyrkimystä kasvaa. Monni käyttää kaksosia häikäilemättä tarkoituksiinsa, omna jatkeenaan. Pilli ja Pulla tahtomattaan, ja tarinoiden edetessä jo tarkoituksellisestikin, paljastavat Monnin ilkeät aiheet ja juonittelut. Pekka Töpöhäntä on harmaa, puhtaan valkeaa vatsakarvaa ja kuonon valkolaikkuja lukuun ottamatta. Pekalta puuttuu oikean kissan ylpeys, pitkä kaareva häntä. Niin, ja kukas kissan häntän nostaisi, ellei kissa itse? Onko Pekalla nostettavaa? Miten hän nostaa itsensä, kun itsevarmuuden symboli puuttuu?

Lähestyn kirjasarjaa Pekasta kuten leikkiä tai unta. Näissäkin usein samat teemat toistuvat, välillä jumittaen ja ajoittain vauhdikkaasti tiedostamattoman virrassa edeten. Lastenpsykoterapeutti havainnoi ja ajattelee lapsen leikkiä. Vaikeita asioita voidaan käsitellä leikissä kerta toisensa jälkeen. Leikissä kuvastuvat hahmojen suhteet toisiinsa, ja lapsi sijoittaa niihin mielikuvia läheisistään. Osallistuessaan leikkiin psykoterapeutti saattaa hahmollaan edustaa monia lapsen tärkeitä sisäisiä objekteja tai niiden puutetta. Leikkiä voidaan tarkastella myös kuvana lapsen kokemuksesta itsestään. Eri hahmot, niiden väliset suhteet ja tapahtumat voivat edustaa lapsen eri puolia, joskus kovin kaukana toisistaan olevia minuuden osia. Myös Pekka Töpöhännän seikkailuja voi tarkastella minuuden eri puolien suhteiden kuvauksina. Meissä kaikissa elää sekä Pekka että Monni, miksei Pilli ja Pullakin. Voimme olla myös kateellisia itsellemme.

Reenkola (2020, 65–68) nimeää itsekadehtijan sisäiseksi kadehtijaksi. Sekä kadehtija että kadehdittava ovat tässä asetelmassa samassa henkilössä, ja syntyy sisäinen kamppailu minuuden eri osien välille. Sisäinen kadehtija

voi muotoutua myös samaistumisesta kateelisiin vanhempiin. Ajattelen, että luovuuden ja onnellisuuden kokemuksen esteenä saattaa olla se, ettemme saa koko kapasiteettiamme käyttöön panettellessamme itseämme. Meitä voi kahlita sisäinen kamppailumme: voimme nauttia osaamisestamme ilman, että pelko epäonnistumisesta tai saavutusten tuhoutumisesta sitä tulee pilaamaan? Pystymmekö iloitsemaan taidoistamme, vaikka tai koska meitä niistä kadehditaan?

Pekalla ei ole häntää, mutta Monnilta puuttuu perhe

Siis, olipa kerran kissa; ihan tavallinen, harmaavalkoinen kissa. Surulliseksi asiaksi mainitaan hännättömyys. Se on noloa, koska hännän on purrut poikki Rotta kisan ollessa muutaman päivän ikäinen (Knutsson 1939/1978, 6). Häpeä ja häpäisy ovat läsnä jo Pekan varhaisvaiheissa. Jotain oleellista on leikattu, purtu irti ja menetetty. Pekkaa ei ole kyetty suojaamaan. Ympäristön kissat pilkkaavat poikkeavaa kisu sen pienuudesta huolimatta. Vihaisena kisu ei voi heiluttaa kuin töpöä, kissan ominaistapoihin kuuluva aggression ilmaisu hänellä on jo alusta estynyt, kastrouitu (Knutsson 1939/1978, 6). Varhain traumatisoituneen lapsen kosketus omaan aggressioonsa ja sen ilmaisuun on usein estynyt. Kun kiukkua pinnistellen pidetään poissa, kehittyä epäaidon itsen kokemus. Vastapainona saattavat olla äkilliset raivokohtaukset, joiden syytä on hetkessä vaikea tavoittaa. Terapeutti asettuu lapsen rinnalle toivottamaan tervetulleeksi pienetkin harmin ilmaiset ja ottaa lapsen vihan mielensä säiliöön sulateltavaksi. Vähitellen aggressio tulee tutuksi lapselle itselleenkin muotoutuksen puolensa pitämisen, aikaan saamisen ja omaksi itsekä kasvamisen voimaksi. Tarvitaan kuitenkin auttava toinen.

Mirrin ollessa seitsenviikkoinen tapahtuu jotain erityistä (Knutsson 1939/1978, 7). Maa-laistalon poikueen pieni kisu hypähtää uteliaisuuttaan työmiehen pakettiauton kyytiin ja päätyy kaupunkiin. Perillä setä huomaa mirrin, ja suhtautuminen on mutkattoman suojea.

Perheen tytär ihastuu misseen ikihyväksi perheen pojan tuumiessa, että koira olisi ollut parempi, todeten hännän puutteen. Kisu ristitään Pekaksi. Pekka syntyy myös ihmisperheen mielisessä. Tytär Pirkko ottaa kissan lemmikikseen. Hänestä tulee Pekan tärkeä auttava toinen. Tarinassa voi kuulla myös sijoitetun lapsen kokemuksen: varhainen ympäristö ei ole kyennyt suojaamaan lasta, on tapahtunut traumaattinen kaltoinkohtelu, ehkä sekä psyykkisessä että fyysisessä muodossa. Uusi mahdollisuus tarjoutuu uudessa elinympäristössä hoivaavien ja huolta pitävien ihmisten toimesta, siis onnistuessaan näin.

Monnilla ei ole tärkeää toista, hän on kujien kasvatti. Pekka ei ehkä innostu hänelle kaulaan laitetusta rusetista, mutta päättää kestää pientä epämuokavuutta saadessaan silakoita ja kermaa sekä lankakerän leikkeihinsä. Ollessaan riippuvainen Pirkon huolenpidosta on asetuttava jonkin verran täyttämään odotuksia. Alussa Pekassa on epävarmuutta siitä, mihin hän kuuluu ja kokeeko perhe hänet jäsenekseen. Maalle, perheen tärkeään kesäpaikkaan, mukaan ottaminen varmistaa Pekalle hänen paikkansa perheessä (Knutsson 1939/1978, 39). Tämä on kokemuksen mukaan monen sijaislapsenkin kokemus, tärkeä yhteinen matka merkitykselliseen paikkaan. Kun Pekka on pois seikkailuiltaan, Pirkko huolestuu. Palatessaan Pekka ihmettelee, etteikö Pirkko käsitä hänen olevan jo iso kissa. Tässä kohtaa Pekka muistuttaa teiniä, joka ei poissa ollessaan aktiivisesti ajattele vanhempiaan eikä saa kiinni vanhempansa mielessä pitävästä puolesta, vaikka ehdottomasti sitä vielä tarvitseekin. Näin voi toimia rajoja kokeileva pienempikin lapsi, joka irtiotollaan kysyy, huomattiinko hänen poissaoloaan, kaivattiinko häntä.

Erilleen joutumisissa kiintymyssuhdetta testataan. Kerrankin Pekka-parka uteliaana päätyy väärään junaan. Perheen lasten lähtiessä junapysähdyksellä ostamaan suklaata tulee Pekka kateelliseksi. Hänelle kuuluu myös oikeus jaloitella! Pekka tavoittelee aktiivisesti haluaansa. Tällä kertaa siitä seuraa kömmähdyks. Väärä juna lähteekin aivan vastakkaiseen

suuntaan. Pekan havaintoa vääristää tapahtumaa edeltävä loukkaantuminen: asemalla ihmiset osoittavat hänen hännättömyytensä. Silloin äkisti liikkeelle lähtevää junaa ei onnistukaan toteamaan vääräksi. (Knutsson 1939/1978, 65.) Kyllähän me tiedämme, ei tässä huonosti käy: Pekka löytää kyllä kotiin. Häntä autetaan. Pekka jää ikävöimään monia kohtaamiaan ihmisiä tai eläimiä. Kohtaamisissa hän osoittaa kykynsä liittyä ja kiintyä. Pekan ihmisystävien, Ollin ja Pirkon, kaverit Lasse ja Kirsti tykkävät myös Pekasta. Lasse tosin kiusoittelee aika ajoin Pekkaa töpöhäntäisyydestä, mutta Pekka pyrkii tämän ohittamaan, koska ”se nyt kerta kaikkiaan on poikien tapa” (Knutsson 1944/1974, 5). Pekka sulattaa myös työmies-ten sydämet, mutta tarina toteaa, että ”Monnista he eivät pitäneet. Ihmekös, että Monni oli kateellinen” (Knutsson 1944/1974, 118). Monni yrittää pitää Pilliä ja Pullaa lähellä, kuin perheenä, mutta kontrollin keinoin.

Pekan ylpeys, nautinto ja toipumiskyky

Yksi Pekan sankariteoista on jo tarinoiden alussa tulipalosta tiedottaminen perheen pelastukseksi. Pekka saa perheeltään ylistystä ja mitalin, mutta Monnilta kateutta ja pilkkaa. Tämä on Pekan ja Monnin kuuluisa ensikoh- taaminen. Pekka ei suostu Monnin vaatee- seen riisua mitalia kaulastaan. Se on Monnille merkki siitä, että kotikulmille on tullut kissa, joka julistautuu muita, etenkin häntä parem- maksi. Monnin mielestä Pekalla on kaikkea, vaikka tämän kokemuksensa kanssa hän ei pääsekään tietoisesti kosketuksiin. Monni sijoittaa Pekkaan määrään ”koppava pikku kis- sa”. Hän ei kerta kaikkiaan, tai ”kerma kaikkia- an”, kuten Pulla asian ilmaisisi, siedä Pekan kadehdittavaa kykyä nauttia omista saavutuk- sistaan. Kissojen päivälehteen ilmestyy Pillin ja Pullan tuella Monnin kirjoitus ”suuttumusta herättävästä kissasta”. Seuraa joukkoliike, sakinhivutus. Muilla kulmakunnan kissoilla ei ole kuin Monnin sana Pekan ylemmydentun- toisuudesta, ja silti kolmekymmenpäinen lau- ma kissoja hyökkää pahaa-aavistamattoman Pekan kimppuun ja riistää sankaruussymbolin tämän kaulasta. Pekka on järkyttynyt kohte-

lusta mutta toipuu nopeasti kotona selittäen itselleen, että ilman mitalia onkin helpompi lii- kuskella. (Knutsson 1939/1978, 25.) Pekan kadehdittava toipumiskyky lisää entisestään Monnin raivoa.

Psykoanalytikko Riitta Hyrcck (2018) puhuu kir- jassaan *Haavoittunut itsetunto* sekä ohut- että paksunahkaisen narsistin häpeäkokemukses- ta. Hyrcck auttaa meitä eläytymään Monnin nahkoihin ja luomaan tähän hieman lempeäm- män katseen. Pohtiessaan narsismin käsitettä Hyrcck alleviivaa syvän häpeän aiheuttamaa vau- riota itsetunnon alueella. Pekkaan voi liittää ku- vauksen lapsesta, joka uskaltaa onnistua, kun hänen saavutuksistaan on vilpittömästi iloittu eikä hänen tarvitse pelätä vanhemman tulevan kateelliseksi onnistumisestaan. Monnia sen sijaan osuvasti luonnehtii Hyrcckin kuvaus yksi- näisestä kuninkaallisesta, paksunahkaisesta narsistista: ellei hoitaja osaa eläytyä vauvan avuttomuuden kokemukseen, joutuu tämä lohkomään tai dissosioimaan avuttomuuden mielestään. Ohutnahkaisesta narsistista tulee laiminlyötynä pelokas ja takertuvan riippuvai- nen, kun taas paksunahkainen tulee vihaiseksi ja suuntaa aggressionsa muihin. (Hyrcck 2018, 11–12, 29, 142–143.) Lastenpsykoterapeutin vastaanotolla voidaan kohdata sekä ohutta että paksua mielen ihoa, aidon itsen syntymät- tömyyttä tai sen naamioitumista kaikkivoipai- suuteen. Ompotenssin ansassa rimpuilevalle lapselle mikään terapeutin sanoissa, teoissa tai olemuksessa ei tunnu auttavalta, kun oma tarvitsevuus on vielä tuntematonta, torjuttua. Mielen iho on liian paksu vastaanottamaan lämpöä, ja empatia muistuttaa koetuista vaille jäämisistä. Terapeutti tekee hartiavoimin töitä säädelläkseen kommunikaatiotaan vastaan- ottettavampaan muotoon.

Kauneus ja ylpeys kuuluvat Monnin mielestä hänelle itselleen, ja on ennen kuulumatonta, miten hännätön räpäle Pekka voi ylpeillä itsestään. Muistan, miten sisarkateudesta kärsivä pieni terapialapsitiitiäinen ihmetteli, miten parkuva pikkusisarnyytti herätti aiheet- tomasti ihastusta hänen itsensä jäädessä paitsioon. Monni on paksuturkkinen narsisti

ja voimakasta kateutta tuntien kokee, kuten Hyrc (2018, 153) asiaa kuvaa, että itsekäs-tä Pekkaa on lupa kohdella kaltoin. Eläytyvää rakkautta ei Monni taida olla saanut. Hänen historiastaan meillä ei ole tietoa. Tarinoissa Monni edustaa sitä hyljeksittyä meissä, johon on vaikea luoda suhdetta. Pekassa Monnia provosoi juuri silmittömästi raivostuttava kyky selvittää mitä ilmeisemmän ja näkyvän puutteen kanssa.

Monnin häpeä, kateus ja kosto

Reenkola (2020, 22) liittää häpeän ja koston läheisesti yhteen. Erityisesti nöyrytykset ja häpeäraivo lietsovat kostonhimoa, joka voi lientyä vasta, kun henkilö on saanut kosketuksen sen taustalla olevaan häpeään. Reenkola (2020, 72–73) hahmottelee kateuden kompassia, jonka neljä eri suuntimaa ovat vetäytyjä, välttjä, hyökkääjä ja sisäinen kadehtija. Hyökkääjä on kateuden kohteen kimpussa ja pyrkii pilaaamaan tai tuhoamaan tämän. Väheksymällä, halveksumalla ja mitätöimällä tätä hän tähtää oman kateuden tunteensa lievitykseen. Tunnistamme kuvauksesta Monnin. Vaikka Pekan koko olemusta toisten silmissä tuntuu määrätävän hännän puute, on merkillepantavaa, että Pekan ja Monnin ensitapaamisella siitä ei puhuta juuri mitään. Monnihan kiinnittää huomiota lähinnä siihen, että Pekalla on jotain, mitä hänellä ei ole; mitali sankaruudesta, muiden pelastukseksi toimimisesta.

Kun Pekka saapuu paikalle, on Monnin mieli epäluulon täyttämä. Yhdessä Linnanmäen ilkeiden Risto- ja Rauha-kissojen kanssa Monni pillipulla-jatkeineen johdattaa mielihyvää, eli tällä kertaa silakoita, tavoittelevan Pekan rantaan kastettavaksi (Knutsson 1939/1978, 94). Veteen heittäminen ei ole tavaton no-laamisen tapa. Nyt kylmällä kylvyllä yritetään karistaa Pekasta koppavuutta. Epäluuloa ei saa herättää, Monni-kiusaaja on agitoinut muut kissat esittämään ystävällistä. Oravan huudellessa Pekalle hännättömydestä Pekka jopa kokee Monnin puolustavan häntä. Pekka kuitenkin pelastuu, mutta Monni seuralaisineen tulee ajetuksi järveen koirien toimesta.

Se on sattumaa, ei Pekan suunniteltu kosto. Tapahtumasta seuraa Monnille nolous – Pekan häpäisy-yritys oli yritys projisoida itsestä pois vaillinaisuus, ja nyt sitä on hetkin tunnettava.

Monnin kateus ei suuntaudu ainoastaan Pekkaan, vaan muihinkin hänen vieraksi tai erilaisiksi kokemuksiinsa hahmoin, kuten Lapista tulleeseen Pallas-Palleen (Knutsson 1943/1971, 5). Monnin täytyy saada kokea, että hän on kaupungin tyylikkäimmin häntäänsä heiluttava kissa. Arkadianmäen Ulla ihailee Pallen hännän heilutusta niin, että Monnin olo käy sie-tämättömäksi. Palle on varma itsestään, saavutuksistaan hiihtomestarina ja haluaa jakaa oppia muillekin. Depressiivisen position kyky kiitollisuuteen ja haluun jakaa saamaansa hyvää näkyy Pallessa. Ullan lisäksi Pallen hännän heilutusta ja hiihtoa ihailevat muutkin kissat. Monni ei uskalla yrittää hiihtoa, vaan vetoaa reumatismiin. Vertailu Palleen on muillekin kestänytöntä, ja loukkaantuneita varpaita alkaa tulla yhdelle sun toiselle. Ehdokkaaksi hiihtoa oppimaan nostetaan Pekka, joka saa sanoiksi sen, mitä muut eivät tohdi ilmaista: ”En tiedä uskallanko...” Pekka viilettää suksineen alas rinnettä ja tuumaa onnistuneensa juuri hännättömyytensä vuoksi! Monnille ei jää muuta vaihtoehtoa kuin uhotta äkkiä kadonneen reumatisminsa sallimana näyttää muille paremmuutensa. Seitsemän kuperkeikan ja muiden naurujen saattelemana Monni suuttuu syyttäen epäonnistumisestaan taas reumatismiaan. Syy on aina ulkopuolella. Tapahtumasta tuli pahin, mitä Monni koskaan muisti itselleen käyneen.

Jos Pekka uskaltaa pelätä, on hän muutoinkin rohkea, mikä paljastuu kummitusjuttujen lomassa: Monni vapisee Pekkaa kutsuvan kummituksen edessä, kun Pekka astuu reippaasti esiin. Pekka ei edes tiedä, että kyseessä on häntä perheen kehotuksesta etsimään tullut ystävä Mauri. (Knutsson 1944/1974, 112.) Monni häpeää pelkäämistään ja haluaa laittaa Pekan pelkäämään. Lukija saa haluamataankin samaistua Monnin ahdinkoon, samalla projektion mekanismilla; en minä ole kateellinen, vaan tuo Monni. Monnilta saamme lahjan

oman hankalan puolemme käsittelyyn ja sulateluun. Kuten terapiassakin, kehitys tapahtuu usein salassa. Projektion suojissa voidaan tutustua vaille jäämisen viilloista kirpoavaan kateuteen itsessämme.

Superpekka vai tavallinen kissa?

Miten Pekka sitten selviää kateuden kohteen olemisesta? Onko hän jotenkin vaikeiden tunteiden yläpuolella? Tarinoissa Pekka on voimakkaiden tunnekokemusten äärellä tuon tuosta. Kerran Olli vie Pekan kouluun ja kätkee lemmikin opettajan kateederiin. Opetuksen aiheena ovat koirat. Tästäpä Pekka suuttuu ja sähisee piilopaikassaan niin että kaikuu, töpöhäntäisyys ei estäkään aggression ilmaisua. (Knutsson 1945/1978, 6.) Maalle junalla lähdeittäessä Pekka ihmettelee, miksi junassa on erityisvaunuja koirille muttei kissoille. ”Tarpeetonta liehakointia”, ajattelee Pekka kateellisena. (Knutsson 1939/1978, 43.) Koirat yleisesti joutuvat Pekan mielessä kantamaan pahan roolia. Hän ei varsinaisesti pelkää koiria, mutta silti välttää niiden kohtaamista. Tässä itse asiassa Pekassa tapahtuukin kehitystä, kun hän tutustuu Mauri Mäyräkoiraan sekä pariin muuhun kilttiin hauvaan ja tunnistaa näissä hyviäkin puolia.

Kesäkotiin tullessaan Pekkaa hämmentää. Maalla syntynyt kissa ei muista varhaisvaiheistaan mitään, ja koti kaupungissa on tullut edustamaan turvaa. Ympäri kuljeskelu ja nuuskiminen auttavat epävarmuuden selättämisessä ja sisäisen vakauden saavuttamisessa. (Knutsson 1939/1978, 46.) Jäädessään epäonnisesti yksin saarelle yöksi, mentyään ensin puuhun koiraa pakoon, Pekka on oikein alakuloinen ja suruissaan. Leikkiensä jälkeen Pekka itkee vähän ja tuntee ikävää, ketään ei kuulu. Hän joutui vielä pelkäämään yössä lentelevää pöllöäkin ennen nukahtamistaan. (Knutsson 1940/1978, 49–50.) Uudenvuoden juhlassa kissat antavat Pekalle koppavan kissan mitalin, jonka kääntöpuolella lukee: ”Häntä on kissan paras kaunistus.” Omasta erinomaisuudestaan riemukkaana Monni ja muut eivät huomaa Pekan kadonneen juhla-

paikalta. Itkien se kotimatalla suree, miksi hänelle ollaan ilkeitä asiasta, johon itse ei voi vaikuttaa; hännättömyys ei ole valinta. (Knutsson 1939/1978, 117.)

Muiden ilkeiden kissojen kohtaamisista muodostuneiden perusolettamusten varassa Pekka ottaa vastaan myös maalaiskissa Iso-Miinan. Pekka päättää sähistä, jotta kissarouva antaisi hänelle arvoa. Rouva ei onneksi provosoidu, vaan ymmärtää pelon sähinän taustalla. Hän kertoo, ettei tarvitse pelätä, hän ei ole vaarallinen. Miinalle Pekka uskaltaakin kertoa koko nimensä ja sen, ettei pidä Töpöhäntä-nimestään, koska ei halua muistutettavan puutteesta. Miina näkee hännättömyydessä myös etuja; eipä jää häntä ovenrakoon eikä siitä voi myöskään kiusaten vetää. (Knutsson 1939/1978, 48.) Tarinoissa Pekan vaikeista tunnekokemuksista keskeisin on häpeä. Arkadian Ulla kehuu Silli-Villen tanssitaitoja, erityisesti hännän huojuttelua musiikin tahdissa. Pekka nuolee huuliaan surkean oloisena. Hän yrittää pelastautua sanoen, että tanssiessa hännät voivat myös olla tiellä ja että hän sitä paitsi aikoo tanssia Rautatienkadun Eevan kanssa. Ulla ivailee Eevan olevan Rikun perään, joten Pekka jää nieleskelemään nolouttaan kokien olevansa yksin ja kaikkien hyljeksimä. (Knutsson 1947/1973, 6.)

Pekka on ylpeä, juuri kuten Monni häntä syyttääkin. Viattomasti iloisena kukkakimpusta kaulassaan Pekka tervehtii Monnia: ”Hyvää päivää, kuten huomaat – minusta on tullut kevätkaikari!” (Knutsson 1940/1978, 10), käyttäen Pirkon hellittelynimeä itsestään. Monni ei kestä tätä, kimppuun latautuu kaikki se ilo ja ylpeys, jota hän ei voi itse kokea. Pekka nauttii ja pitää huolta itsestään. Kissaystävämmemme ilmentää itsehoivaa kissan tavoin pesemällä itseään. Pekka saattaa maata kaikessa rauhassa lempituoliillaan kehräten – ajatellen elämän olevan suloista ja hauskaa. Hämmentyesäänkin Pekka kissojen tavoin nuolee itseään, kuin mitään ei olisikaan. Nautinnollista itsestä huolehtimista ei kuvata Monnin kohdalla. Kun Monni hämmentyy, hän suuttuu – itselohtu on siitä kaukana.

Pekka siis ei ole superkissa, vaan hyvin kissamais-inhimillinen, keskenkasvuinen ja kehittyvä. Pekassa on kadehdittavaa hänen kykynsä tunnistaa tunteitaan ja selvittää niiden kanssa käyttämällä keinoja, jotka eivät liiaksi kapeuta hänen omaa elämäänsä eivätkä haavoita muita. Hän on sillä lailla oma itsensä.

Elämää puutteellisuuden kanssa

”Ken onkaan nähnyt kissaa, mi vailla häntää on? Ei kurjempaa raukkaa lie alla auringon! Kun tanssihin käymme illoin, siro häntämme huiskii silloin. Töpöhäntä se tassuansa vain syrjässä nuolkohon” (Knutsson 1939/1978, 6–7). Tätä laulua on harmaa kissamme joutunut kuulemaan aika ajoin jo varhaisista vaiheistaan saakka. Monnin mielestä hännättömyys on kissaheikkouden symboli. Kyllä se hännättömyys Pekkaakin järjestyttää. Käärmeen maalla kohdatessaan ensihetki on miltei riemullinen: häntä ilman kissaa! (Knutsson 1939/1978, 47.) Tuossa on toinen puutteellinen, mutta minulla on se, mitä siltä puuttuu! Ja sitten pelästys ja kauhistus; täydennänpä tuolla toisella itseäni, se on saatava sulautetuksi minuun, jottei ole liian uhkaava. Hännän, siis käärmeen voisi liittää kissaan. Käärmeen kautta Pekka ikään kuin joutuu kuonotusten puutteensa kanssa, symboli on niin vahva. Hännättömyydestä seuraa se, ettei Pekka voi sillä osoittaa aggressiotaan, itsevarmuuttaan. Hännättömyys on sellainen tuntomerkki, että kun Pekka katoaa ja häntä etsitään, niin nimenomaan etsitään hännätöntä kissaa. Monni on sitä mieltä, ettei hännättömänä tule kerskailla mistään. Hännättömyys tekee kaiken muun tyhjäksi, arvottomaksi. Puute tulee olla mielessä koko ajan, mikään muu ei voi olla arvokasta, se tekee jatkuvan haavan kaikkeen, vaikkei se liittyisi mitenkään vaikkapa Pekan Amerikan matkaan. Monnin mielestä matkaa sinänsä ei tärkeänä kokemuksena voi muistella, koska puutteellisena koko elämä on vajaa (Knutsson 1941/1969, 123).

Voiko Pekka jakaa kokemustaan puutteesta? Kyllä! Naantalalin Nossellakaan ei ole häntää! Vertaistuki tulee avuksi – nämä kissat heti ajat-

televat hännättömyyden merkitsevän sitä, että toinen on hyvä tyyppi (Knutsson 1943/1971, 95). Toinen vertainen löytyy Pekalle Mauri Mäyräkoirasta (Knutsson 1944/1974, 10). Pekan ennakkoluulot koiraa kohtaan hälvenvät hänen huomattessaan ensinnäkin, ettei Mauri hauku tai murise muiden koirien tapaan, mutta sen lisäksi huomattessaan Maurin olevan yksikorvainen. Mauri sitä paitsi on ylpeä korvastaan, joka hänellä on ja osaa heiluttaa sitä hienosti. Kiusattuna olemisen kokemus yhdistää Pekan ja Maurin. He sopivat ystävydestä, jossa kumpikaan ei haavoita toista; Pekka ei sähise tai raavi, eikä Mauri pure tai hauku Pekkaa. Mauri saattaa joskus vedota yksikorvaisuuteensa, kun ei oikein jaksata tai kykene. Silloin Pekka toteaa, että onhan tällä neljä jalkaa, mikä kuitenkin on tärkeintä. (Knutsson 1944/1974, 66.) Onkohan kirjoissa yhtäkään kohtaa, jossa Pekka olisi vedonnut hännättömyyteensä laistaakseen velvollisuuksiaan tai saadakseen sääliä?

Monni taasen saattaa sääliä hakea, mutta jää sydäntä särkevästi ilman aitoa myötäelämistä sekä tuskansa jakamisen mahdollisuutta. Pekkaa auttaa joidenkin kissojen kyky myötätuntoon. Monni järjestää Pekalle joululahjaksi irtohännän ja ympärille pilkkaavia kavereitaan, Pekan joulupukkiuskoakin käytetään nolaamisen aseena. Tilanteen pelastaa Arkadian Ulla, joka toruu pahantekijät ja jättää ne siihen luuloon, että on itse oikea joulupukki. (Knutsson 1943/1971, 119.) Ulla saattaa ajoittain olla pöyhkeilevä, mutta hänessä on Pekkaa myötäelävä puoli: ”Minä pidän sinusta, vaikkei sinulla ole häntää – ja jos sinulla se olisi, niin varmasti se olisi tyylikäsi!” (Knutsson 1943/1971, 31).

Puutoksista puheen ollen; kirjoissa ei tätä alleviivata, mutta Pekalta puuttuu myös äiti. Pekan äitiä ei tarinoissa esitellä, muiden äitejä kyllä. Pekka jää ihan kaipaamaankin kissaneito Inkerin äitiä, joka lämpimästi ottaa vastaan Pekan kiinnittämättä huomiota hännättömyyteen ja haluten kuulla tämän seikkailuista (Knutsson 1939/1978, 75). Näinhän äidin toivoisi tekevän, ohittavan lapsen virheet ja puutteet, uteliaana suhtautuvan siihen, mitä lapsi pitää

tärkeänä. Lukijakin saa tavata Inkerin äidin ja kohdata oman äidinkaipuunsa.

Perusuottamus ja sisällyttämiskyky

Uskomattoman sinisilmäisesti kerta toisensa jälkeen Pekka toteaa Monnin olevan kiltti ja avulias sekä taitava, aivan kuin olisi unohtanut kaikki tämän kepposet ja häijyydet. Esimerkiksi Monnin haistaessa Pekan tavanneen koiraa, siis Mauri Mäyräkoiraa, ihailee Pekka vilpittömästi Monnin erityisen hienoa vainua (Knutsson 1944/1974, 17). Pekan kertoessa ystävänsä Maurin kiltteydestä pyrkii Monni nujertamaan nujerrettua ihmetellen, ettei yksikorisella nyt tokikaan ole oikeutta haukkua: "... se olisi melkein yhtä typerää, kuin jos joku, jolla ei ole häntää, yrittäisi olla olevinaan." Monnin äänessä kuuluu rasismi ja muukalaisviha, fobia ja ulkopuolelta koetut vaarat. Häneltä perusuottamus puuttuu. Mikä on tuo Pekan usko, että Monni voisi muuttua paremmaksi ja kiltiksi? On tietenkin houkuttavaa lähteä Monnin tarjoamalle kanavaretkelle (Knutsson 1943/1971, 38) ja torjua ajatus mahdollisesta kataluudesta kutsun taustalla, mutta edustaa ko Pekan toiminta tässä mielihyväperiaatteen lisäksi syvää uskoa hyvään ja muutoksen mahdollisuuteen? Emmehän voi kehittyä luotettaviksi, elleivät muut sellaisina meitä pidä? Kun Monni sanoo hakevansa maitoa Pekalle ja Maurille, Pekka kuiskaa ystävälleen, miten kiltti Monni on eikä haista lainkaan palaneen käryä (Knutsson 1944/1974, 71). Tässä lukija tai se, jolle luetaan, kihertää jo vähän tuskastuneena, että Pekka hei, ei se Monni taaskaan ole kiltti, etkö tajua! Mutta Pekkapa ei Monnin tapaan käytä lohkomista, vaan tavoittaa Monnissa mahdollisuuden hyvään.

Psykoanalytikko Margot Waddell (2018, 99) kuvaa, että suotuisissa olosuhteissa tuhoava puolemme saa ymmärrystä ja tulee sisällyteykseksi, terveen puolemme neutraloimaksi. Haastavammat olosuhteet edesauttavat kehitystä, jossa tuhoava puolemme uhkaa sekä itseä että niitä, jotka ovat lähelläme. Tästä seuraa epätoivoa, hämmennystä ja jäsentymättömyyttä; tuhoavan osan, varjopuolemme, leikkaantu-

mista irti minäkokemuksesta. Vangittua ilkeää Murrea ajatellessaan Monni ihmettelee, miten kummallista on, että maailmassa on pahoja kissoja (Knutsson 1943/1971, 47). Monnissa kiteytyy hurskastelu ja peiliin katsomisen haasteet. Kun Monni ei osaa eikä tiedä, hän turvautuu maneereihin, joissa häntä hänen mielikuvissaan uhataan ja kohdellaan kaltoin. Monnia ei ole autettu tutustumaan varjoonsa, omiin syällisyyksiin ja puutteisiin, tuhoavaan puoleensa. Säiliötä näille vaikeille tunteille ei ole voinut kehittyä. Tämä vaikuttaa myös todellisuudentajuun.

Monnin vääristynyt havainto ylittää muiden havainnot: kun hän näkee Pekan ohjaamassa laivaa kapteenin kanssa, hän alkaa väittää, ettei laiva kulje suoraan. Vaikkei kukaan muu kieppumista havaitse, Monni tuumaa, ettei sen väliä, koska pääasia on, että hän niin kokee. Monni haluaa laivan karille ja syyn Pekan niskoille. Ajatukset eivät realiteettien hämärtyessä meinaa pysyä kasassa, ja Monni kiipeää sankoon tietoisena suunnitelmanaan pelästyttää mahdollisesti ohi kulkeva Pekka. Toisin käy, ja nukahtanut Monni lasketaan vahingossa sangossa veteen. (Knutsson 1943/1971, 71). Tässäkin kohtaa Monni herättää empatiani. Hänessä on se käytöshäiriölähetteellä lastenpsykoterapeutin vastaanotolle väkisin tuotu vilperti, joka kaiken hajotettuaan sykeretty mytyksi säkkituoliin peiton alle. Nämä vilpertiit myös toimivat vastoin toivottua, hakien tiedostamattaan liennytyä kokemalleen syllisyydelle rankaisun kautta.

Monni on kateellinen Pekan kyvystä ottaa sisäänsä hyviä asioita. Hän puuttuu Pekan nautinnollisiin ruokailuhetkiin ja tuomitsee herkuttelun omahyväisyytenä ja muiden laiminlyömisenä (Knutsson 1944/1974, 53). Rottakomissiossa Monni taas vaatii syödäkseen kaikkien kissojen kaikki rotat vailla minkäänlaista itsearviointikykyä (Knutsson 1948/1972, 16). Kun Pekka tarjoaa muille apuaan, Monni epäilee tämän kykyä auttaa, siis Pekan sisällyttämiskykyä. Kun Pekka tarjoaa apuaan kissakaverille, hän selvästi on valmiina vastaanottamaan toisen tuskan, pitämään sitä mielessään

ja silläkin tavalla olemaan vaikeassa tilanteessa ystävän tunnetilan säiliönä. Monni kadehtii Pekan lomailua, itsehoivan mahdollisuuksia. Kun Pekkaa odottaa perheen kanssa kylpyläloma, Monni vaatii Pekkaa häpeämään järjetöntä ajatusta ja luikkimaan kotiin näkymättömiin muilta. Sinnepä Monni seuraajineen kuitenkin ilmestyy kylpyrannalle ja ujuttautuu kissojen kylpyseurapiireihin. Kun sitten päivän lehtiutinen onkin seurapiirin sijaan Pekan ja Maurin erityinen ystävyys, toteaa Monni, että hän itse on liian ujo eikä tuollainen itseään esillä pitävä kuin Pekka. Kostoksi hän kutsuu Pekan seuraapiirileikkiin, jossa hännällä siepataan ilmaan heitettyjä renkaita, ja häpäisee Pekan jälleen. (Knutsson 1944/1974, 64.) Waddell (2018, 104) puhuu kiusaamisen taustalla olevasta sadomasokistisuudesta. Rusentaessaan Pekan psyykkisesti seurapiirinäyttämöllä Monni on oudolla ja kierteisellä tavalla kosketuksissa omaan kokemukseensa kiduttavuudesta ja nöyryytettyä olemisesta. Tästä olotilasta hän pyrkii eroon projektiivisen identifiikaation keinoin, jolloin Pekka kokee kiusattuna olemisen tunteita hänen puolestaan.

Laivamatkalla Monni kieltää työntäneensä Pekkaa ja vääristelee totuutta: "...saattoi tuntua työntämiseltä, mutta yritin estää putoamasta." Monni huijaa Pekan tutkimaan uutta kaupunkia niin, että Pekka jää laivakyydistä. Lohduttautuminen itsehoivalla turkkia sukien saa yksinäisen Pekan hetkeksi unohtamaan hankalan tilanteensa. (Knutsson 1943/1971, 52.) Itsehoiva toimii säiliönä minuutta uhkaavalle kokemukselle. Pekka kohtaakin kissan, joka arvostaa hänen kykyään kantaa vastuuta omasta hyvinvoinnistaan (Knutsson 1943/1971, 54). Smirre kylläkin kertoo heti häntänsä pituuden, vertailua Pekan olemus hänessäkin herättää. Smirre toteaa auttavansa Pekkaa löytämään päämääräänsä, lisäten häntänsä todellakin olevan 36 cm. "Sen minä taisin jo kuullakin", sanoo Pekka. Smirren auttaessa hänet pois kaupungista, jonne Monni hänet hylkäsi, kehaisee Pekka Smirrelle: "Sinulla on muuten aika komea häntä." Ja Smirre vastaa: "...se on 36 cm pitkä." Pekalla on varaa toista nolaamatta osoittaa tämän ylpeilevä puoli ja

kiitollisuutensa siivittämänä vahvistaa tämän itsetuntoa. Pekka sanoo haluavansa tehdä Smirrelle vastapalveluksen päättäen lauseensa kysymykseen: "Miten pitkä sinun häntäsi taas olikaan?" Smirre saa mahdollisuuden kertoa maagiset luvut jälleen ja nauttia ominaisuudesta toisen, hyväsydämisen Pekan avulla.

Olen korostanut, miten Pekka on kontaktissa omiin tunteisiinsa niitä liikaa ja kapeuttavasti torjumatta. Mutta onhan Pekankin mielessä tuntematonta, mustaa ainetta ja varjoja. Päiväunelmointi ja unennäkö kuuluvat Pekan elämään. Vaikeiden tunnekokemusten sisällyttämistyötä tapahtuu unissa. Tarinassa Pekka näkee leppäkertun laskeutuvan kissatäti iso-Miinan nenälle, joka aikoo huitaista sitä, mutta kerttu ehtiikin lentää pois. Pekan kokemus tilanteesta on, että hänen näkemänsä esine halkeaa kahteen osaan leppäkertun levitettyä siipensä. Pian tapahtuneen jälkeen Pekka vaiuu uneen ja näkee unessa uhkaavan jättiläisleppäkertun, joka lennättää hänet kesälaitumelle syömään ruohoa. Pekka kokee tilanteen pakottavana, ja tunne on koko minuutta uhkaava; hän pelkää muuttuvansa lehmäksi. (Knutsson 1939/1978, 56.) Mitä liikahtaa Pekassa, kun tuntematon eläin näyttää hajoavan? Tarinoissa on vastaavia melko irralliseksi jääviä kohtia, joissa ei tunnu olevan päätä eikä häntää. Satua kuuntelevan lapsen voi kuitenkin kuvitella vaivatta ottavan vastaan nämä käsittämättömyydet; se koskettaa lapsen kokemusta uusista, uhkaavista, sinänsä viattomista tilanteista.

Pääsiäisenä Pekka saa Pirkolta kuulla Kyöpeli-vuoresta, sinne lentävistä noidista ja kissoista näiden luudanvarsilla. Heti kohta nukahdettuaan Pekka näkee unta pääsiäisnoidasta. Unen noita on monninahmoinen, ja muut lennolla tavatut noidat hyvin pillipullamaisia. Tutut kissat tunkeutuvat Pekan uneen karikatyyreinä, ja Pekka on unessa kontaktissa pelkoihinsa ja kauhuihinsa näihin liittyen. Puijattuna ja pilkan kohteena oleminen tuntuu unessa hirveältä. Pirkko tavoittaa painajaisesta heräävän Pekan tunnelman empaattisesti. Pekkaan unesta jäänyt epämuikavuus yhdistyy ärtymykseen nenälle istuneesta kärpäsestä, ja hän päätyy niela-

maan likka-nimisen surisijan vahvistuakseen. Monnin pilkkaa on vaikea niellä, likka saa kokea koston Monnin puolesta, vaikka Pekka sääliä tuntee karpäsen nielaistessaan. (Knutsson 1944/1974, 27.)

Jään miettimään, millainen on Pekan sisäinen puhe itselleen. Joku toinen olisi vastaavista kokemuksista alistunut tai katkeroitunut, mutta Pekkaa ehkä auttavat sekä temperamentti että suojaavat kokemukset. Syntyy vaikutelma, että Pekalla on hyväksyvä suhde sekä itsen että toiseen.

Kuva: Nanna Susi (*Dance* 2013)

Kissanpolkkaa varjomme kanssa

Teoksessaan *Rakkauksien lokikirja* Elina Hirvonen (2023, 9) siteeraa kirjastovierailullaan kohtaamaansa naista: ”Ehkä on niin, että olemme olemassa toisillemme ennen kaikkea taiteen kautta. Ehkä musiikki, kuvataide ja kirjoitetut sanat tuovat meidät lähemmäksi toisiamme kuin puhutut sanat koskaan voisivat tuoda. Jos uskonto on portti ikuisuuteen, ehkä taide on portti toiseen ihmiseen.” Kirjallisuus taiteenalana voi auttaa luomaan suh-

teen itsen ja omiin eri puoliin tavalla, joka avaa portteja myös suhteissamme toisiimme. de Botton ja Armstrong (2016/2022, 44–52) kirjoittavat kasvun ja kehittymisen mahdollisuudesta taiteen avulla. Heidän mukaansa taide haastaa meidät näkemään ja kohtaamaan sen, mitä emme haluaisi. Raivoisan kateutemme voimme tavoittaa vaikka monninahmoisena. Vaikka tarinoissa Monnille käy huonosti ja paha saa palkkansa, en näe kateuden kohtaloa niinkään lohduttomana, vaan tutumpana, ymmärrettävämpänä ja lähestyttävämpänä. Yksinkertaisimmillaan voitaisiin ajatella, että kateus johtaa vain tuhoon, mutta tiedostamattamme kosketumme Monnin vaille jäämisen kokemuksen voimasta, ja jotain meissä liikahdaa. Monni, meidät, pelkomme ja toiveemme on nähty ja tunnistettu.

Pekka taasen auttaa meitä pysähtymään kulloiseenkin hetkeen sellaisena kuin se tarjoutuu. Väitän, että Pekka on toiminut loistavana samaistumiskohteena monille. Oma pahansuopuus, mustavalkoisuus ja kateus on voitu projisoida Monniin oman haurautemme samalla kosketuessa. Pillin ja Pullan kaikumaisuudelle ja symbioottisuudelle on voitu nauraa oman epävarmuuden möyhiintyessä samalla kestävämmäksi. Ennen kaikkea on voitu ajatella, että jos pieni, ihan tavallinen, jopa hännätön, kissa selviää noin hienosti, niin miksen minäkin sitten? Pekka tarjoaa meille lohtua ja toivoa. Pekka Töpöhännällä on kadehdittava kyky olla oma itsensä. Pekka selviää häneen kohdistetuista hyökkäyksistä ja häpeän kanssa. Pekka ei pienene eikä pienennä itseään, hänen psyykinen turkkinsa on sopiva – ei liian paksu tai ohut.

Jokainen meistä joskus joutuu tai pääsee kateuden kohteeksi. Röyhistämmekö silloin rintaamme ylpeinä ja iloiten saavutuksistamme tai kyivistämme vai värjymmekö varjoon ja pyrimme piilottamaan taitomme ja ihailut tai kadehditut ominaisuutemme? Jos ajattelemme Monnin ja Pekan suhdetta sisäisenä prosessina – miten luomme suhteen sisäiseen Monniimme? Pelko muiden kateudesta saa aikaan yhteydettömyyttä. Kuka tai ketkä ovat sinulle

ne henkilöt, joille voit iloiten kertoa aarteistasi, luottaen heidän kykyynsä jakaa onnesi? Olemme ehkä silti itse pahimpia Monneja itsellemme. Miten sujuu tanssi oman varjomme kanssa? Kissanpolkan, elämän, tahdit kun eivät aina suju odotetusti. Riittävästi omaksi itseksi erillistyneenä on helpompi sietää Monnia itsessään ja sen kaikuja Pilliä ja Pullaa; oma psyykkinen iho, terve narsismi, kestää sen, että toki toiset voivat kadehtia, muttei itseä tarvitse pienentää. Ja vaikka oma anti olisi töpö, siitä voi nauttia täysin siemauksin vailla liiallista pelkoa häpeästä ja naurunalaiseksi joutumisesta. Pekka saattaa töpöään surra, muttei jää kiinni puutteeseen, vaan hyväksyy rajallisuutensa – mikä sen kadehdittavampaa? Itsehoiva auttaa kompastusten kohdalla.

Kissa- ja ihmisyhteisöt voivat moninaisuudessaan olla turvan ja yhteyden tarjoajia, mutta myös sadistisia ja kiusaavia. Riittämättömyyden ja häpeän tunteet voi tunnistaa itse kukin. Yhteisöjen kilpakentillä ei ole helppoa luottaa omaan kykyyn antaa toisille. Miten Monnia meissä voisi yhteisöllisesti kesyttää? Haluan nostaa esiin psykoanalyttisten yhteisöjen mahdollisuudet turvan ja yhteyden tarjoutumiselle. On erityislaatuista saada yhdessä leikkiä ajatuksilla ja ideoilla. Kukin voi auttaa toistaan eikä vähiten hyväksymällä toinen sellaisena kuin hän yhteisöissämme näyttäytyy. Olen omien ajatusteni kanssa ollut välillä harmaa ja hännätön, kadehtien kollegojen kykyä sanoa asiat hienosti ja tavoittaa tulkinnat vaivatoman oloisesti. Kollegojen häntiä on silmissäni kasvattanut laaja teoreettinen tietämys ja kokemuksen syvät rintaäänät. Voisiko silti uskaltaa kertoa ajatuksistaan, sillä lailla aika yksinkertaisesti, vähän hölmönä kuten Pekka? Lastenpsykoterapeuteilla ei kovin koukeroisia sanan häntiä voikaan olla, vaan on parasta olla aika tavallinen kissa ja naukua mahdollisimman ymmärrettävästi yhteyden luomiseksi. Myös opiskelijoiden äänille ja hännän nostoille voivat yhteisöt tietoisesti raivata tilaa.

Kun Pekka Töpöhännän tarjoamaan peiliin katsotaan, voidaan vain toivoa, että sieltä katsoisi kanssakehrääjille sellainen varjonsa kanssa

tanssahteleva hahmo, joka jaksaisi kesyttää kateellista ja sen takana pelokasta Monnia itsessään sekä kykenisi nauramaan Pillille ja Pullalle, siis keskeneräiselle erillistymiskampailulle ja miellyttämispyrkimyksilleen. Pekan lailla voisimme löytää vapauden elää tavallista, puutteellista, noloilevaa, surevaa, suututtavaa, nautinnollista ja ainutlaatuista sekä alati toistuvuudessaankin kiinnostavaa elämää, hyväksyen itsemme sellaisena kuin olemme ja olla siitä myös ylpeitä.

Kiitokset Anna Collanderille, Markus Johansonille sekä Niina Ritalle avusta tekstin työstämisessä.

Teksti pohjautuu Therapeian ”Kerro kerro kuvastin” -seminaarissa 11.11.2023 pidettyyn luento.

Kirjallisuus

- Bloom, Harry** (2001). *Lukemisen ylistys*. Helsinki: Otava.
- Cooper, Jean C.** (1983). *Fairy tales. Allegories of the inner life. Archetypal patterns and symbols in classic fairy stories*. Wellingborough, UK: Aquarian.
- de Botton, Alain & Armstrong, John** (2016/2022). *Art as therapy*. Lontoo: Phaidon.
- Hirvonen, Elina** (2023). *Rakkauksien lokikirja*. Helsinki: WSOY.
- Hyrck, Riitta** (2018). *Haavoittunut itsetunto. Ohut- ja paksunahkaisen narsistin häpeäkokemus*. Helsinki: Therapeia-säätiö.
- Kainulainen, Siru** (2019). *Elämäni kirjat*. Tampere: Vastapaino.
- Kajamaa, Ritva** (1998). Sadut lapsen psyykkisen terveyden edistäjinä. Teoksessa Saarinen, Erja (toim.), *Sairaan ja vammaisen lapsen hyvä elämä*, 125–133. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Klein, Melanie** (1957/2016). Kateus ja kiitollisuus. Teoksessa Kantanen, Irja & Schulman, Marja (toim.), *Mielen mosaiikki: rakkauden, vihan, kateuden ja kiitollisuuden dynamiikka*. Helsinki: Therapeia-säätiö.
- Knutsson, Gösta** (1939/1978). *Pekka Töpöhännän seikkailut*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.
- Knutsson, Gösta** (1940/1978). *Pekka Töpöhännän uudet seikkailut*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1941/1969). *Pekka Töpöhäntä Amerikassa*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1942/1978). *Pekka Töpöhäntä pääsee pälkähästä*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1943/1971). *Mitenkähän Pekka Töpöhännän käy?* Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1944/1974). *Pekka Töpöhäntä ja Mauri Mäyräkoira*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1945/1978). *Pekka Töpöhäntä koulussa*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1947/1973). *Pekka Töpöhäntä ja Maija Maitoparta*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1948/1972). *Pekka Töpöhännän kolmoset*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Leskinen, Kaisa-Maria & Rita, Niina (2021). *Yhteys vaarassa nuoruuden kynnyksellä*. Teoksessa *Yhteys. Psykoanalyttisen ajattelun ytimessä*. Espoo: Prometheus.

Reenkola, Elina (2020). *Kateus*. Helsinki: Minerva.

Waddell, Margot (2018). *On adolescence. Inside stories*. The Tavistock clinic series. Lontoo: Karnac.

Ylönen, Hilikka (2000). *Loihditut linnut. Satujen merkitys lapsille*. Helsinki: Tammi.

Muita Pekka Töpöhäntä -kirjoja

Knutsson, Gösta (1946/1973). *Kiri kiri Pekka Töpöhäntä*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.

Knutsson, Gösta (1951/1972). *Yliveto Pekka Töpöhäntä*. Suom. Terttu Liukko. Jyväskylä: Gummerus.